

HUDAÝBERDI GORKAK
Komediýa

Kiçi we orta ýaşly okuwçylar üçin

HUDAÝBERDINIŇ DÜÝŞI

Perde açylýar, sahna tüm garaňky. Törde äpet aždarda başyny galdyryp dur. Onuň iki gözünde çyra ýanýar. Onuň gözleriniň yşygy prožektor ýaly, nire düşse şol ýerine ýagtyldýar. Sahnada dört-baş sany döw çugudyp, diň ýaly garalyp otýr. Aždardanyň gözleriniň yşygyna sahnada towalanyp ýatan guýrugy görünýär.

Aždarda pallaýar, gözleri ýanyp-öçýär.

Aždarda – Men aýykýan! A-jyk-ýan (gygyrýar)

Iki sany mähnet döw uzyn taýagy daňlan Hudaýberdini göterip gelýär. Taýagyň ujy olaryň egninde. Elleri, aýaklary taýaga daňlan Hudaýberdi sallanyp gelýär. Döwler raksa başlaýar, olar oturyp-turup, gülkünç çaykanyşyp tans oýnap, aýdym aýdýarlar. Sahnada ýagtylýar.

Birinji döw – Han hezretleri aždarda!

Döwler hor bolup: «Hah-hah-ha!» – diýip gygyrýar.

Hanlar hany ýuwarda! Döwler: «Hoh-hoh-ho!» – diýip gygyrýar.

Lepbeý!

Lepbeý!

Lepbeý!

Goýýas saňa hormaty!

Saňa lukma getirdik

Hudaýberdi gorkagy!

Aždarda – Kim ol? Kim ol?

Birinji döw – Hudaýberdi gorkajyk berebekgeýýýý!

Döwleriň hory – Gözlerini gul iýsin,

Gulaklaryň dul iýsin,

Sakalyny serke baý,

Saçlaryňy pil iýsin!

Galtak garnyny syrtlan,

Paşşyk burnuny hyrslan,

Eli bilen aýagyň

Kim islese şol iýsin!

Ikinji döw – Hudaýberdi warrykdyr,

Hudaýberdi züwwükdir,

Züwwetendir, gorkakdyr,

Emma aǝdarha hana
Ol bir nahar boljakdyr!

Hudaýberdi – (gorkusyna gygyrýar) Meni kim iýse gorkak bor, züwwük, züwwetdin bor!

Aǝdarha – Hah-hah-ha! Gorkak bormy aǝdarha! Ynha, seni men iýdim!

Mähnet aǝdarha Hudaýberdä agyz salýar, ol «Waý, ejeleý!» diýip gygyrýar...

Düýş ýityär-de, sahna tümlük, imisalalyk bolýar. Birden hamala top atylan ýaly Hudaýberdiniň dik depesinde elhenç gök gümmürdeýär. Hudaýberdi «Waý, ejeleý!» diýip, ýorganyny bürenip gaçýar, şol barşyna hem aňyrdan tasap gelýän aýaly bilen kaklyşýar, ondanam gorkup ýene «eje-low!» diýip gygyrýar. Aýaly ýorganyny silkip alýar.

Nurbike – Utan! Uýal! Kyrk ýaşap «Waý, eje-low!» diýip zowladyp ýöremäge! Gyzymyzyň-a ýüregini ýardyň!

Hudaýberdi – (azajyk aňalýar) Kim gorkanmyş? Kim gygyranmyş?

Nurbike – Sen! Ýaňyja «Waý, eje!» diýip ýorganyňy süýrep gaçyp ýören kimdi?!

Hudaýberdi – (murtuna tow berýär) Hä men şu penje-penje murty gorkmak üçin göterýändirin.

(Şol pursat dik depesinde elhençden elhenç gök gümmürdeýär, ol ýene «waý, ej!» diýip gygyranyny duýman galýar).

Nurbike – Eri, bu gezek «waý, eje!» diýip gygyran kim? Ejeň pahyr-a göründe dik oturyp çykýandyr.

Hudaýberdi – (mölerýär) Gygyraýdymmy?... Keýwany gygyranam bolsam bilmezlikde gygyrandyryn!

Nurbike – Pil ýaly halyňa gorkup ýörmäge utanmaýamyň? Haý, gorkak diýse!

Hudaýberdi – Eý, hatyn, sen näme ýüzüme bakyp gorkak diýip dursuň!

Nurbike – Onda ýeňsäňe öwrül, ýeňsäňden diýäriň!.. Waý, gara maňlaýym, iller saňa «Hudaýberdi gorkak, Haddy züwwük, züwwetdin, waý, eje...» diýip, kyrk sany lakam dakypdyr. Utan, uýal, masgara!

Hudaýberdi – Ýagşy ýigidiň ady kän bor, keýwany! Ildir, näme diýse diýibersin, ýöne seniň Hudaýberdiň batyrlaryň batyry bolmasa-da, orta batyr-a bardyr!

(Nurbike Hudaýberdä görkezmän elindäki ýumagy bilen Hudaýberdiniň aňyrsynda duran legeni urýar, mis legen eýmenç ses edýär, Hudaýberdi, erbet tisginip aýalynyň gujagyna dolýar.)

Nurbike – (jak-jaklap gülýär) Haý-haý, batyr, birden gorkyňa sakow bolup oturma!

Hudaýberdi – Hah-hah-ha! Men-ä seni güldüreýin diýip gorkan bolýan, senem çyn bilýäň-ow!

Nurbike – (adamsyny synlaýar) Hudaýym saňa mähnet göwre berip içini gorkudan-ürküden dolduryp, agzyny bogup meniň alnyma atypdyr!

Hudaýberdi – Hudaýym saňa näzenin göwre berip, içini hüňürdiden-iňirdiden dolduryp, agzynam bogman, meniň alnyma atypdyr!.. Nurbike, sen akmak! Ýigrimi ýyl bári sen maňa «gorkak-gorkak» diýip, gorkak edip barýaň! Sen akylly

hatyn bolaňda «Hudaýberdi batyr, Haddy gerçek» diýip ýöreňde, men Görogly ýaly ýurt sorap oturan soltan bordum...

(Şol pursat hem elhenç ýyldyrym çakýar, hem gök gürleýär. Ol atylp honda düşýär)

Nurbike – (Jak-jaklap gülýär) Waý, züwwetdin, züwwük diýse! Eý, Alla, ýyldyrymdanam gorkup ýören erkek boljak eken-ow!

Hudaýberdi – (murtuna tow berýär) Keýwany, men gorksam-da örän owadan gorkýandyryn... Men gorksam-da örän medeniýetli gorkýandyryn! Men gorksam-da erkek gorkýandyryn!

Nurbike – Hawwa-la, hatda penje-penje murtuňam gorkyny bukup bilenok...

(Eýjejik mejemide iýer-içer getirýär)

Eýjejik – Eje, kakama gorkak diýip ýöreme! Meniň kakam jan batyrlaryň batyrydyr!

Nurbike – Gorkak seniň kakaň! Janyň çykسا-da, gorkak şol! Gorkak bolmasa, öten ýyl alty aýlap dokan halymyzy haram Tilkä aldyryp gelermidi?!

Eýjejik – Kakam gorkak däl, ýöne ol ynanjaň, sada, türkana adam-da!

Hudaýberdi – Bir haram Tilkä aldaýypdyr weli, ýüz ýyl kep etdiň? Eýjejigim, şu gün saňa Nusay bazarynyň in gymmat, in owadan tylla yüzüginini satyn alyp gelerin! (Eýjejik begenip ýylgyryp gidýär)

Nurbike – Bar ýuwun, ardyň, daň atyp gelýär. Ýoldaşlaryňy garaşdyрма! Özem zynharlap-zynharlap aýdýan, ene Tilkä, Şagala özüňi aldatdyryp geläýme!

(Hudaýberdi dikan seredýär, gapdalda duran agaç sallançak öz-özi üwrelip başlaýar)

Hudaýberdi – Keýwany, keýwany, seret, sallançagymyzyň öz-özi üwrelip başlady...

Nurbike – (seretmezden) Hawa-la, hanha penjirämizem saňňy dişlerini syrtardyp gözlerinden ot suwurýar!..

Hudaýberdi – Sen sallançaga bak, sallançaga!

Nurbike – Seniň bazara gitjegini bilip jyn-arwah gelendir, ýola çykmaly bolanda, bar zat saňa goşa-goşa bolup görünýär.

(Nurbike baryp sallançagy saklaýar, elini aýyrýaram weli, ol üwrelip başlaýar. Gitdigiçe batlanýar, Nurbike gorka ýeňsäk çekilýär. Ýene baryp saklaýar, elini aýyrýar weli, ol tilki çalajadan üwrelýär).

Hudaýberdi – Keýwany, oglumyz boljakdyr! Oglumyzyň rysgal-döwleti geläýdi öýdýän! (Sallançak batly-batly üwrelýär, gözünü açalak-ýumalak edip duran Nurbike gaçyp adamsynyň gujagyna dolýar, Hudaýberdi dessine ony öňüne tutýar) Heleý, heleý, gorkmagyn, arkaňda men bardyryn!..

Çyra söňýär.

(Ýaragy gurat Hudaýberdi atly sahnanyň öňünden barýar. Birden sag tarapdan ses çykýar.)

Sag ses – Hudaýberdi, dön yzyňa, şumadam bir pille! Birinjiden, bu gün sähet däl! Synla, heý senden başga bazara barýan barmy? Ikinjiden... Üstümizdäki aý

garakçy-galtamanlaryň, talaňçy-alamanlaryň awa-şikara çykýan aýy. Seni tutarlar, harydyňy oljalap, atyňy, ýaraglaryňy alyp, özüňem gaýry ýurtlara gul edip satyp goýbererler! Ynha, onsoň çagalaryň ýetim-ýesir galyberer!

Hudaýberdi – Rast aýtdyň! Dost kepini senden eşitdim! (atyny yza öwürýär)

Sol ses – Hudaýberdi, utan, uýal! Sen bazara ugrap, nädip yzyňa bararsyň! Hatynyň saňa gorkak, züwwetdin diýip gün berermi?! A-haw, Hudaýberdi, penje-penje murtuňa bat berip, gorkýan bolsaň toprak başyňa zaňňar!

Hudaýberdi – Rast aýtdyň! Gerçek kepini senden eşitdim!

(Ol atyny bazara tarap dönderýär, atyna gamçy urýar, at mytdyldap ugraýar)

Sag ses – Hudaýberdi, barybir hatynyň saňa gorkak diýýär! Gorkajyk bolsaň, başyň amanda bolar! Seniň alnyňda entek Jynly jülge bar. Gaplaňly dere bar, aždarhaly dag bar, dolan yzyňa, Hudaýberdi! Jyn-arwaha duşup jynlyrarsyň, gyzyl däl borsuň, soň saňa hatynyň seredermi?!
(Hudaýberdi haşlap dem alyp ýene atyny yzyňa öwürýär)

Sol ses – Ö! Ö!-ä Hudaýberdi! Heý şu ömründe Jynly jülgede jyna sataşyp jynlyrany gördüňmi? Ýa aňdarhaly dagda aždarha uçrany gördüňmi?! Bir gezek dünýä inen bir gezegem ölýändir, her ädimde gorkup, züwledip ölüp ýörme! Obaňa barsaň, gyzyň Eýjejik zar-zar aglap gözyaş eder! Utan! Uýal!

(Hudaýberdi şarpyldap sag tarapyna gamçy yzyňa gançy çalýar)

Hudaýberdi – Owarra bol, melgun! Sen meni gorkuzyp-ürküzip ile gülki etjek bolýasyň! Owarra bol! Ölsen, men ölýän, gul bolsam, men bolýan! Eýjejik gyzymy aglatman!..

(Hudaýberdi atyna gamçy çalyp aýgytly ugraýar.)

(Hudaýberdi hiňlenip atyny ýorgasyna goýberip barýar. Onuň sagyndan hem solundan ören bezemen geýnen, barmaklary ullakan ýüzüklü, döşleri tumarly, zerzerbap donly, zerrin kemerli, billeri gylyçly Hile han bilen Pirim beg çykýar. Ikisiniňem donunyň yzyndan sübse ýaly tilkiň guýruklyary görünýär.)

Hile han – Haw, sakgaldaş, salawmaleýkim!

Hudaýberdi – Waleýkim sakgaldaş!

(Olar elleşip görüşýärler. Hile han elini gözüne kölege edip.)

Hile han – Beg aga, sen şol Hakykdeşt obasyndaky Hudaýberdi batyr-a däl-siň-dä?

Hudaýberdi – (utanýar) Hawa, Hakykdeştli Hudaýberdi men.

Pirim beg – Beg aga ýol bolsun!

Hudaýberdi – Hudaý berse, bol bolsun!

Hile han – Saba bilen atyňy ýorgasyna goýberip, kaýan barýaň batyr aga?

Hudaýberdi – Nusaý bazaryna barýan. Baş-dört geýimlik ketenim bilen düýp halym bar, pullanyp geläýin diýip ýola düşdüm.

Hile han – (gaty haýran). Nusaýa barýan?.. Pah-pah batyr diýeniň batyr bolýa-da! Maňa müň tylla berjek diýseler-de ýürek edip gidip biljek däl! Ýolda garakçy diýjekmi, bela-beter köp-dä!

Pirim beg – Paha-haý, kep tapdyň-ow! Alamandan-galtamandan, arwah-jyndan, aždarha-arslandan gorkjak bolsa, oňa Hudaýberdi batyr diýiljekmi?

Hile han – How batyr, ýagşyny görmek jennet diýlendir, hany, halyňy bir göreli! Halyň ýagşy bolsa, belki biz alarys ony!

(Hile han Hudaýberdä garaşman horjundan halyny alýar, ikisi synlaýar)

Pirim beg – Pah-pah, haly-ha halyjan eken-ow! Gözleriň ýagyny iýip, ýüregiň ýagyny soýup duran haly eken-ow! Batyr, halyny maňa sataý!

Hudaýberdi – Aý, ýok, begler, men size satmaýyn!

(çetde) Guýrugy başyny iýmişler, haly aljakmys!

Hile han – Näme biziň pulumyzyň haramy barmyşmy?

Hudaýberdi – Aý, o bir gezek meni bir haram tilki gaty aldady. Şondan soň gaýdyp men tilki tohumy bilen söwda etmen diýip şert edäýdim-dä...

Hile han – Hah-hah-ha! Bir haram tilki aldady diýip, bütün dünýäniň tilkilerine münkür bolup ýörmüň?! Hah-hah-ha!

Pirim beg – Muny şol hyzlamyň küle çöl tilkisi aldandyr! Hah-hah-ha! Batyr. Ol küle tilki Hudaýsyz mahluk, kim-de bolsaň, duran ýerinde aldaýar! Bütün tilki tohumyny wejara edip ýör diýip arada lagnat daş edip öldürdik ony!

Hile han – Hudaýberdi batyr, halyny näçe sataýsam diýýäň?

Hudaýberdi – On tylla! Baş geýimlik ketenem on tylla!

Hile han – On tylla? (ikisi wahaýlaşyp gülüşýär, Hudaýberdi utanýar)

Hudaýberdi – Dokuzam bolsa beräýjek... (ikisi öňküdenem beter gülüşýär.) Gymmat görseler, sekiz tylla-da bolýar!

Hile han – Hudaýberdi batyr, heý bular ýaly ajaýyp halynam on tylla berip bormy? Ýigrimi baş tyllasyz halyňy adynam tutdurmagyn!

Pirim beg – Hudaýberdi batyr, otuz tyllaň menden!

Hile han – Otuz baş tyllaň menden!

Pirim beg – Kyrk tyllaň menden!

Hile han – Elli tyllaň menden!

Pirim beg – How, han, meniň bilen kejeşip bahana göterme! Men bütün tokaý tilkileriniň genji-hazynasyny batyryň alnyna dökerin, ýöne halyny sypdyrman!

Hile han – Men dag tilkileriniň hany halyma, senden pes galarynmy? Tamam dag tilkileriniň genji-hazynasy beýle-de dursun, hamlarynam sypyryp batyra bererin, ýöne halyny saňa bermen!

Pirim beg – Saňa şu halyny aldyrsam, Hokga hanyň ogly bolmadygym!

Hile han – Menem şu halyny almasam, gyzył et bolşalaryn! (Ikisi hem gylç syrpy, söweşe başlaýar, çyny bilen söweşýärler.)

Hudaýberdi – (adalatlylyk satýar) Duruň, duruň-how, han halyňyza bir haly diýip gyrlyşyp mahlukmy siz! Aýyp bor, bu sapar halyny (Hile hany görkezýär) bu han alsyn, halyny başda görenem şol, senem ketenileri al, ikisiniň gymmaty des-deňjendir!

Hile han – Anha, batyr han kepini tapdy! Bu sapar halyny men alaýyn, sebäbi köşgümem ýetişip barýar, indiki sapar sen gel!

(Pirim beg haşlaýar, namysyna deglen ýaly hapa bolýar.)

Pirim beg – Bolýar-da, men bi haly diýip ölüşjek, ýöne Hudaýberdi batyryň hatyrasyna halyny saňa bereýin!

(Biri halyny, ikinjisi ketenileri goltugyna gysyp seňkildäp gidýärler)

Hudaýberdi – Ahaw, hanlar, hanjak barýaňyz? Hany malymyň puly?

Hile han – Eýse, biz hanjak barýas? Puluňy getirmäge barýas-da ahyry!

Hudaýberdi – Onda (ýalbarýar) haly bilen ketenileri goýup gidiň! Haram tilkiniň aldanam bardyr!

Pirim beg – (ör-gökden gelip ýoldaşyna). Şeri, bi beg saňa münkürlük edäýýämi?

Hile han – Şepi, o zaňnar saňa münkürlük edýär öýdýän? How, batyr, beg halyňa sen han hezretlerine münkürlük bolýamyň?!

Pirim beg – How, batyr, han halymyza biz haly satan duşar diýip, hazynamyzy ýanymyza göterip gezelimi?.. Sen atyňy dönderip, horjunyň agzyny açýançaň, elli tyllany menden al!

Hile han – Batyr, elli tyllaňam menden al! Çagalaryňa halwa, kişde, kişmişem saljakdyrys. (Hudaýberdi haşlaýar, olar seňkildäp ugraýar)

Pirim beg – Batyr, atyňy yzyna öwüriber, hanhajykga öýümüz, derrew gelýäs...

(Hudaýberdi atyny yzyna öwürýär, tilkiler gidýär...)

(Sahnanyň önünden Pyrryldyk beg gelýär.)

Pyrryldyk beg – (kellesini ýaýkaýar). Pah-pah, meniň emelsiz agalarym bir alasamsygy aldap dünýäni alandyrys öýdýärler! Han-hah-ha, siz entek Pyrryldyk begiň oýnuna tomaşa kylyň! (ol geçip gidýär)

(Hudaýberdi iki taýak dikip, donuny kölege edip şerbet içip otyr, ol hüşerilýär. Ýasama sakgal-murtly, horaşa geýnen, başy selleli, eli hanjarly Pyrryldyk beg atylyp gelýär.)

Pyrryldyk beg – How, beg han, iki sany bezemen-beslenen tilki-hä gören dälsiziň?

Hudaýberdi – Gördüm...

Pyrryldyk beg – Eginleri eýerläp donly, elleri göwher-zer ýüzüklimi?

Hudaýberdi – Howa. Al, bir kase şerbet iç, häzir olar gelýär.

Pyrryldyk beg – Olar niräk gitdi?

Hudaýberdi – Han-ha, hol jülgedäki öýlerine gitdi. Maňa pul getirmäge gitdiler.

Pyrryldyk beg – Saňa pul getirmäge?..

Hudaýberdi – Howa, men olara düýp haly bilen baş geýimlik keteni satdym, häzir olar puluny alyp gelýär.

Pyrryldyk beg – (dikan synlaýar). How, beg aga, sen akmakmy, samsykmy, tünatmy-düzümi, durrakmy-dundukmy?! Heý, olar harydyňy alarda pul getirmi? Men saňa aýdyp durun-a, ol ikisi ýolda oturyp ýol urup ýören talaňçy, galtaman, garakçy diýip! Ol iki gurrumsak Mekgä – haja gidemde öýümi ýaryp, hazyna-depinämi, hany-manymy oljalap gaýdypdyr. Duruň bakaly, haramzadalar, men siziň ganyňyzy içmesem, atamyň ogly bolmadygym! (Hanjaryny syrlyp ylgap gidýär).

Hudaýberdi – Wah...

(Pyrryldyk beg ýañadan yzyna ylgap gelýär, güne seredýär).

Pyrryldyk beg – Aga jan, beg aga jan, atyňy-ýaragyňy ber maňa! Gün batmanka tapyp, ikisinem alnyňa getirip, puluňy, malyňy, derisini sypyryp, genji-hazynamy tapdyrmasam, gije tapdyrmaz!

(Ol Hudaýberdiniň alay diýerine garaşman, ýaraglaryny alyp gidýär, atyň kişneyän sesi çykýar. Hudaýberdi turup, yzyndan garaýar.)

Hudaýberdi – Haw, aga, gahar kapyrdyr, baş pul diýip gan dökäýme... Gorkuz, ürküz, ýöne, öldürme...

(Hudaýberdiniň atynyň güpürdisi gelýär, çyra sönýär.)

Eýjejik dagyň etegindäki çeşmeden suw almaga gelýär. Owadan saz. Ýylgyryşlar, nâzli garaýyşlar. Dagbaşy onuň küýzesini suwdan doldurýar.

Dagbaşy – Eýjejik, men seni düýşümde görýän, huşumdakydan mün esse owadan sen, huşumda görýän düýşümdäkiden mün esse owadan sen! Sen gün-günden owadan bolup ahyr Humaý guşuna öwrülip behişde uçup gitmeseňem biridir...

Eýjejik – Goýaweri, utanmaýamyň...

Dagbaşy – Utanýan... Eýjejik, men saňa aýdym aýdyp beräýerin!

Eýjejik – Waý, toba! Il-gün eşitse näme diýer?

Dagbaşy – Men... men pyşyrdap aýdyp beräýerin!

Dagbaşy hakyky aýdymçylar ýaly hereket edip, gygyrmanyň ýerine pyşyrdap aýdym aýdýar.

Aý, Eýjejik, Eýjejik,
Meni Mežnun eýleýip,
Ykjadyp al öýmäni,
Hülle donuň geýdejik,
Ýalpy ýazyň öýläni,
Seýle çyk sen, seýle çyk!
Perileriň soltany,
Eýjejik gyz, Eýjejik!

Eýjejik! Eräp-akyp küýzesini göterip gidýär. Dagbaşy Mežnun ýaly däliräp gygyryp, emma sessiz aýdym aýdýar...

Gije. Hudaýberdi ot ýakypdyr. Töwerek-daşdan gözleri çyra ýaly ýanýan şagallar, başga ýyrtyjy haýwanlar eýmenç-eýmenç uwlaşyp, dişlerini gaýraýar. Uwww...!

Hudaýberdi – Haram ölmüş şagallar! Gorkuzdyňyz-ow! Zährämem ýardyňyz, ýüregimem ýardyňyz. Indi bir owarra bolup gidiň-dä! (Otly kesindisini bulaýar). Entek gündizlikde-de duşarsyňyz maňa! Entek obamyza towuk ogurlamaga baryp, meniň elime-de düşersiňiz (baýguş erbet jykырdaýar) Waý, eje jan-ow! (şagallar köp uwlaşýar). Bir ýerde ýyrtygyň bolsa zowladyberiň, Haram ölsem etimem iýip bilmersiňiz!... Haw, şagallar, men size çynymy aýdaýyn! Meni iýäýseňiz menden ýüz esse gorkak borsuňyz! Menem gorkajyk towşanyň etini iýip gorkak boldum!.. Şagallar, goýuň uwlaşmaňyzy! Men size bir akyl bereýin, jinnek beýniňiz bolsa, uwlaşmaňyzy bes ediň, sebäbi siziň myrtar owazyňyzy eşidip gaplaň ýa ýolbars geläýse, ilki sizi iýer, soň meni! (Şol mahal aždarda ýaly bir jandar elhenç çekreýär, Hudaýberdi «waý, eje-leý» diýip gygyryp donuny bürenýär. Şagallar uwlaşýar...)

Sahnanyň önünde Dagbaşynyň kakasy Jomart baý gat-gat çymylganyň üstünde goşa ýassyga tirsek urup, gözlerini ýumup pinekläp ýa pikir edip ýatyr. Onuň aýaly bedroý Hüýrjemal tow berlen ýaly iki-baka çapyp Dagbaşa gygyrýar.

Hüýrjemal – Haý-haý, seniň Dagbaşy bolaýşyň! Saňa Dagsoňy, Depesoňy diýerler! Waý iller-eý, gyz tohumy tükenen ýaly beg halyna, baý halyna munuň saýlap-seçen gyrnagyna bakaň-a! Waý, waý, il-gün eşitse näderin-eý!

Dagbaşy – Eýjejigiň näme kemi barmyş, eje!

Hüýrjemal – Eýjejigiň mün kemi bar! Aslynda ony Alla ýama-ýama edip diňe kemçilikden ýarapdyr! Birinjiden, ol garamaýak!

Dagbaşy – Eýjejigi men söýýän!

Hüýrjemal – Ikinjiden, olar ýer urup ýerde galan garyp, pukara, ýoksul!

Dagbaşy – Jümle-jahanyň baýlygy bir ýana, Eýjejik bir ýana!

Hüýrjemal – Üçünjiden, ol züwwetdin gorkagyň, züwwük gorkagyň gyzy!

Dagbaşy – Eje, Eýjejik perizat! Eýjejik hüýr-melek!

Hüýrjemal – (adamsyna) Gyýw, düňderilip ýatma-da diý bi sölitäňe!

Jomart baý – (bir gözünü açýar) Men sölitäme näme diýeýin?

Hüýrjemal – Akyl ber bi kellesi kesilmişe!

Jomart baý – (ol gözünü ýumup, beýleki gözünü açýar) Ahaw, kellesi kesilmiş, ataňyň akylyny al! Öýlenjek gyzyň, birinjiden, owadan bolsun! Ikinjiden, owadan bolsun! Üçünjiden, owadan bolsun! (gözünü ýumýar).

Hüýrjemal – Aklyly näme? Owadany ezip içjekmi?

Jomart baý – Oglum, öýlenjek gyzyň owadan bolsun, peri-peýker bolsun, hüýr-melek bolsun! Jümle-jahanda gyzlaryň iň akyllysyny ataň alyp gönenendir! Sen meniň ýalňysmy gaýtalama! (Bedroý, hor, gykylykçy, Hüýrjemal akyllly diýlenine monça bolýar).

Hüýrjemal – Gyzlaryň akyllysy men bolsam...

Jomart baý – Sen-de akyl näme işlesin! (bir gözünü açyp seredýär) Başga sende öwer ýaly ýer bolmansoň aýdaýdym...

Hüýrjemal – (ogluna) Eşitdim-eşitmedim diýme! Şu öýe Eýjejigi gelin edip getirseňiz, men paty-putymy alyp, atamyň öýüne gitdigimdir, bek biliň şuny!

Jomart baý – (birinji gezek iki gözünem ýalpa açýar). Çynyňmy, keýwany?

Hüýrjemal – Ýer ýüzüniň ähli keramatlysyndan, asmanyň ähli perişdesinden, älemleriň eýesi Alla jandan ant içýän: Eýjejik geldigi, meniň gitdigimdir!!!

Jomart baý atylyp ogluna gygyrýar.

Jomart baý – Aý köpek ogly, indi nämä oýkanjyrap dursuň, ýet, Eýjejigi alyp gaç, soň men guda baryp, parçasyny geçirip, guda bolubiýrin! Ikimiziň-de bagtymyz çüwjek bolup durka, nämä aňalyp dursuň! Sen-ä Eýjejikli borsuň, menem seni täzeje ejeliye ederin!

Hüýrjemal allaniçiksi bolýar, çyra söňýär.

Ertesi aýygan, suwsan, horlanan Hudaýberdi mytdyldap barýar, aýak sesine goşup, öz-özünü kötekleyär.

Hudaýberdi – Hudaýberdi, Hudaýberdi, saňa gorkak, gorkagyň gorkagy, züwwetdin züwwük diýip ýalan aýdýan ekenler! Biler bolsaň, sen akmak, akmagyň akmagy, samsyk, samsyk, samsam-samasow, çaçaw-çoça, tüntaw, telbe, seňse-sähne, durrak-dunduk ekeniň! Wah, wah, gözleriň ýagyny iýip barýan halyňy kime aldyrdyň? Guýruklary sübse ýaly haram tilkä aldyrdyň?! Uwww! Şowurdap duran ketenileriňi kime aldyrdyň, haram tilkilere aldyrdyň, uwww!

Atyňy-ýaragyňy kime aldyrdyň, mahluk tilkilere aldyrdyň, uwww! Eri indi, sen öýüňe nädip bararsyň?! Ýeri indi nädip Eýjejik gyzyň gözlerine gararsyň, toprak başyňa züwwetdin samsyk, zaňňar!

(Ol geçip gidýär. Sahna ýagtylýar. Daş guýynyň başynda bezemen geýnen, murtlak, sakgalsyz Pyrryldak beg horkuldap aglaýar. Hudaýberdi gelşine ony synlaýar)

Hudaýberdi – How, oglan näme aglap dursuň?

Pyrryldak beg – (sojap) Wah, aga jan, men aglaman kim aglasyn! Men bir eşşek, men bir mahluk! How, aga, meniň gulak çekgäme bir doňdursana! (özi özüniň sag çekgesine urýar, soňra sol çekgesine urýar) Jan aga, musulman bolsaň, ber meniň depäme! Ur meni, öldür meni! (özi özüni urýar)

Hudaýberdi – How, how, inim köşeş! Hany maňa aýdyp ber, näme boldy?

Pyrryldak beg – How, aga, men Beg obasyndan Çañly baýyň ogly borun! Çañly baý diýib-ä eşidensiň.. Nusaý şehrine barýadym, suwsap şu guýudan suw içeýin diýip, ýypüni aşak sallap egildim weli, goltugymdaky gapjygym gaçaýdy. Gapçygymy gapjak bolup, ýüpem, gowanam gaçyrdym...

Hudaýberdi – Gapjygymdaky puluň köpdümi?

Pyrryldak beg – (aglaýar) Uwww!

Hudaýberdi – Elli tyllamydy? (Pyrryldak uwlaýar) Ýüz tyllamydy? (ol has köp uwlaýar)

Pyrryldak beg – Müň tyllady, aga, müň tylla! Uwwwwww!

Hudaýberdi – Uwwwwww! Besdir, uwlaşyp gapjygy alyp bilmeris. Gel men şu guşagym bilen seni sallaýyn, gapjygyňy alyp çyk!

Pyrryldak beg – Meni? Heý, men guýa girerinmi? Alla bilsin bu guýuda ýyllan bamy, içýan bamy, al barmy, albassy barmy, ajdarha barmy – uwdarha barmy?

Hudaýberdi – Ýaş ýigit, gorkak bolmazlar, guýuda hiç zadam ýokdur. Gir.

Pyrryldak beg – Waý, waý, men ölsem girerinmi? Öldürjek diýseler girerinmi! (Hudaýberdiniň gulagyna ýuwaşja) Aga jan, men dünýä belli Hudaýberdi gorkakdan-da gorkakdyryn!

Hudaýberdi – (begenýär, özünden gorkagam bar eken) Aý-ýog-a! Sen onda tohum gorkak ekeniň!

Pyrryldak beg – Waý, men indi öýe nädip bararyn-eýýýý!

Hudaýberdi – (çete) Waý, men indi öýe nädip bararyn-eý!

Pyrryldak beg – How, aga, beg aga, sen guýa girip gapjygymy alyp çyksaň, gylla ýaryny bereýin.

Hudaýberdi – Ýok-la, pul üçrip-äbu guýa girip bolmaz! Ýöne sen Hudaýberdi gorkakdanam gorkak bolsaň, men girmeli borun-ow!

Pyrryldak beg – Gylla ýaryny berýän, beg aga!

Hudaýberdi – Aý, ýok, pul üçin girjek däl, ana, ýöne saňa ýagşylyk edeýin diýip girsem girerin!

Pyrryldak beg – Beg aga, hiç bolman üçden birini almajak bolsaň, gireniň gerek däl! Ilçilikdir, ýene biri geler!

Hudaýberdi – (çete) Üç ýüz tyllasyny berse, men öýe han bolup baryp, halynam, keteninem, atym bilen ýaragymam satdym diýip Nurbikäniň üstüne gygyrybam bilýän! (Pyrryldak beşe) How, inim, meniň gorkaklygymam seňkiçe bardyr!

Hazyna berseler-de, bi gurruk guýa girmerin men, ana, ýöne bir bendä ýagşylyk etjek bolup, gyzyl oda girmelem bolsa girýän men!

(Guýynyň erňegine münüp başlaýar, Pyrryldak beg saklaýar)

Pyrryldak beg – How, aga, heý, hapa geým bilen girip ilň guýusyny hapalap bormy? Guýa geým-gejimiňi çykaryp girmelidir!

Hudaýberdi – Rast aýtdyň inim!

(Ol geýimini, köwşüni çykaryp, ýalaňaçlanyp guýa girýär, guşagyň ujundan Pyrryldak beg tutup dur)

Pyrryldak beg – Entek düýbi daşmy?.. Pah-pah, agramyňa bar eken-ow, beg aga! Dur, men elime bir tüýküreýin!

(Pyrryldak beg gülüp guşagy goýberýär, guýudan ala-zenzele gykylyk çykýar. Pyrryldak beg öz eşigini çykaryp, onuň geýimlerini geýýär, aňyrdan atyň kişňeýän sesi gelyär.)

Hudaýberdiniň sesi – Ahaw, inim guýuda gapjyk ýok-la!

Pyrryldak beg – Hah-hah-ha! Ahaw, Hudaýberdi gorkak, mundan buýan saňa gorkak diýseler «Ýok, men akmak, çaçaw, çoça, samsyk-sähne» diýäýgin! Hah-hah-ha! Gaçmadyk gapjyk gurruk guýuda näme işlesin! Hah-hah-ha! (gidýär, yzyna dolanýar) How, akmak aga, aýňdan ölmänkäň çykjak bol! (sahnanyň gyrasyna barýar) Indi ol iki akmak bege-de bir göz görkezsem, hakyky Pyrryldak beg bolýan! Hah-hah-ha! (gidýär)

Çyra söňýär.

(Hudaýberdi sahnanyň önünden zordan barýar. Ol uzyn ýaprakly şahalardan biline guşanyp «ýubka» edinipdir, peçek ýaly çyrmaşyk otlardan köýnek, telpek geýipdir. Elinde hasa.)

Hudaýberdi – Haý, akmak! Ýeri indi men nädip öýe bararyn, nädip, nädip, nädip? (durýar). Eý, Ýer aga, kerem-keramatyň bar bolsa şu demde ýaryl-da ýuwut meni! (ýöreýär, durýar, göge garaýar.) Aý Allam, arşda-kürsde bar bolsaň ýygna meni! Ýygna meni! (geçip gidýär.)

(Sahna ýatylýar. Hile han bilen Pirim beg iýip-içip mes bolup, göçgünli sazda raks oýnaýarlar, aýdýarlar.)

Pirim beg – Meniň adym Pirim beg,

Hile han – Meniň adym Hile han

Hile-alyň piri biz,

Ikisi – Pyrrykdakdyr kârimiz,

Öwüp, magtap, mazamlap

Kimem bolsa aldaýas!

Hah-hah-ha!

Hoh-hoh-ho!

Hih-hih-hi!

– Hudaýberdi gorkagy

– Içikdirdikmi?

– Içikdirdik!

(Ikisi mähnet garynlaryny kakyşdyrýar. Tersine aýlanyp, syrtyňy kakyşdyrýar:)

– Müçükdirdikmi?

– Müçükdirdik.

(İkisi raks oynap sag eginlerini kakışdyrýar:)

– Aňňalak gapdyrдыkmy?

– Gapdyrдыk!

– Halysyny satdyrдыkmy?

– Satdyrдыk!

(İkisi sol eginlerini kakışdyrýar, oturyp-turup raks oýnaýar:)

Hah-hah-ha! Hoh-hoh-ho!

(Ýasama sakgal-murtly, Hudaýberdiniň geým-gejimini geýen, atyny münen Pyrryldak beg atyny dabradyp ala gykylyk bolup, ikisi agasyny gamçylap başlaýar.)

Pyrryldak beg – Gurrumsak düpbozanlar, siz Hudaýberdi batyry aldarça kim bolupsyňyz? Alyň hakyňzy! (gymçylaýar) Alyň heşdegiňizi! (gamçylaýar) Men siziň hamyňzy diriligize sypyryp hatynyma possun etmesem Hudaýberdi batyr bolmadygym! Men sizi urup-urup öldürmesem Hudaýberdi batyr adyny götermen! (İkisi gamçydan gaçyp sahnada aýlanýar hem ýalbarýar.)

Hile han – Jan aga, Hudaýberdi aga, öldürdiň-ow!

Pirim beg – Waý, Hudaýberdi batyr, öldürdiň-ow!

Pyrryldak beg – Men siziň hamyňzy possuntozdan çykarýan! Derhal halymy tapyň, gurrumsaklar! Derhal ketenimi tapyň, gurrumsaklar!

(İkisi ylgaşyp haly bilen ketenini getirip berýär)

İkisi – Jan aga, günämizi geçeweri!

(İkisi dükge düşüp, ýer ýumruklap, Hudaýberdä ýalbarýar. Ol urmasyny goýýar.)

Pyrryldak beg – Hah-hah-ha! Paha-haý siziň beg bolaýşyňzy! (Pyrryldak salgal-murtuny aýyrýar, ikisi Hile han, soňra Pirim beg başyny galdyrýar, görsele, Pyrryldak beg gülüp dur.)

İkisi – Waý, Alla! Pyrryldak beg!

Pyrryldak beg – Ýok meniň adym Sübse handyr!

Hile han – Ýok, inim, seniň adyň Pyrryldak beg eken! Sen begleriň begi ekeniň!

Pirim beg – Sen hanlaryň hany ekeniň!

Hile han – Walla, zähremizi ýardyň-ow!

Pirim beg – Walla, ýüregimzi ýardyň-ow! Sen aga çykypsyň!

Hile han – Hudaýberdiniň atyny, ýaragyny...

Pirim beg – Geýimini-gejimini... öldürip aldyňmy?

Pyrryldak beg – Men näme gandöker ganhormy! Beýläňize serediň!

Olar sahnanyň önünden oklukirpi ýaly şagyrdap ýaprakly şahadan geýimli Hudaýberdini synlap wahahaýlap gülüşýärler.

Pyrryldak beg – Anha, aparanda şeýdip köki-damary bilen goparmalydyr!

Hile han – Aždarha çykypsyň, beg inim!

Pirim beg – Ýuwdarha çykypsyň, han agam!

Olar gülüşip Hudaýberdiniň yzyndan seredýär, çyra söňýär.

Gaba telpegi otdan, «ýubkasy» ýaprakly şahalardan bolan Hudaýberdi illere görünmejek bolup atylyp howlusyna girýär, ony gören aýalynyň zähresi ýarylyp,

«Waý, waý! Aý-ýuw, eteweriň, Aýuw, gelipdir!» diýip gaçýar, bir ýerden çarşagy alyp oklukirpi ýaly şagyrdap gelýän Hudaýberdä topulýar.

Nurbike – Dur! Gelme! Bagryňdan geçirin çarşagy!

Hudaýberdi – (oýun edýär) Uwww! Aý-ýuwww men!

(Nurbike çarşagyny gezäp ony kowalaýar, gygyrýar)

Nurbike – Waý, eteweriň, iller-eý, Aýuw gelipdir!

Hudaýberdi – Nurbike! Nurbike (gaçyp ýörşüne) Dul galýañ-ow, bi men! Hudaýberdi men!

(Nurbike ony tanaýar, içine tüýküýär)

Nurbike – Waý, yşarat diýse! Waý, masgara diýse! Janymda jan-a goýmadyň, sypaty gurmaş!

Hudaýberdi – Hah-hah-ha! Ýürejigiň ýarylaýdymy! (gülýär) Bir gazanyň garasyny içmeli bolaýdyňmy?! Güleweri! (çete) Hāzir aglamalam borsuň!

Nurbike – Toba! Toba! Bolup gelşiň dagy näteňet?!

Hudaýberdi – Pahahaý hatyn, men bir baý adamda! Men bir mes adam-da! Nädip gelemde bolman dur!

Nurbike – Hany, geýim-gejimiň? Hany atyň-ýaragyň?

Hudaýberdi – Hah-hah-ha! Hatyn han, men saňa çynymy aýdaýynmy ýa çypdyryp bereýinmi?

Nurbike – Çynyňy aýt! Söwdaň küşatmydyr?

Hudaýberdi – (suw berýär) Al suw iç! Birden çynymy aýdaýsam ýürejigiň ýarylyp, meni hatynsyz goýarsyň! Pah-pah Nusaý bazarynda duşdy iki sany hazyna depinesiniň, pulunyň-malynyň sanyny bilmeýän loty han! Düşp hatyn-a elli tylladan, ketenileriň baryny elli tylladan...

Nurbike – Elli tylladan? On tyllalyk halymyzy?

Hudaýberdi – Menem näme, göreniň men, kelläm göçüp, bular ýaly loty han är ömründe bir duşar diýip, atymy-ýaraglarymam, geýim-gejimlerimem güzledip satyp goýberdim...

Nurbike – Hany tyllalar?

Hudaýberdi – Tyllalaram bar... bar. Bu gün bolmasa erte, erte bolmasa, indiki hepdede bolýar.

Nurbike – O hanlar haýsy ýurduň, halkyň hanlary eken!

Hudaýberdi – Nurbike, şony sormasana! Menem aýtmaýyn!

Nurbike – Näme diýip aýtmaly dälmişiň?

Hudaýberdi – Men aýtsam sen uwlamaly borsuň-da! Men ýene seniň pendiňi tutman, tilkleriň hanyna satdym-da! (aýaly ýer ýumruklap uwlap başlaýar) Aýtdym-a, aýtsam uwlamaly borsuň diýip.

Nurbike – Waý, gara maňlaýym-eý! Alty aýlap eden azabymyzy ele sowurdym diýsene! Waý öýüňi tilkilere oljalatdym diýsene! Waý ojagyňy öz elim bilen ýumurdym diýsene! (aýaly hüňübirýän aglaýar).

Hudaýberdi – Nurbike, gaýdyp maňa gorkagam, züwwetdin, züwwügem diýme! Men diňe bir gorkak däl-de, samasow samsyk ekenim, nadan-akmak ekenim, çaçaw-çoça ekenim, tentek-tuntaw ekenim, sähne-seňse ekenim, telbe-tünt ekenim!

Nurbike – Waý, indi biz nädip ýaşarys-eý, nädip ile çykarys-eý, nädip gün-güzeran göreris eý...

Hudaýberdi – Agla, Nurbikäm agla! Şu gün seniň gorkak, züwwetdin, samasow, samsyk äriň öldi! Sen şonuň patasyny alyp agla! Hudaýberdi şu günden başlap ýaşamaz! Nurbike, başymy alyp gidip bediýan çöllerde gorkak, züwwük, samsyk, akmak adymy gurruk guýa gömüp, aźdarhalar bilen atyşyp, döwler bilen tutuşyp, Hudaýberdi batyr adyny alyp baý bolup gelerin, ýogsa-da ýat ýerlerde öler giderin! Agla, Nurbikäm, Hudaýberdi gorkak öldi... öldi... öldi...

Çyra söňýär.

(Horaşaja geýnen, bili hanjarly, egni horjunly Hudaýberdi sahnanyň öňi bilen barýar. Ýolda ýeser ýylgyryşyp oňa ýönekeý baý geýimli Hile han bilen Pirim beg garaşyp dur.)

Hile han – How, goňşy, ýol bolsun!

Hudaýberdi – Hudaý berse bol bolsun!

Pirim beg – Hanjak ugradyň, Hudaýberdi?

(Hile han onuň horjunynyň bir gözüne seredýär, gülýär)

Hile han – Hudaýberdi batyr han haraba-da kürk bolup jüýje çykarmaga barýar! Hah-hah-ha! (Pirim horjunyň beýleki gözüne seredýär, gülýär)

Pirim beg – Hudaýberdi batyr kültem-kültem ýüp alyp, Jynly jülgede asylmaga barýar.

Hudaýberdi – Güleweriň, güleweriň! Bu gün siziň güler günüňiz! Enşalla men gülen günüm siz aglamaly borsuňyz!..

(Geçip gidýär, olar wahahaýlaşyp gülýärler, terse gidýärler...)

(Döwleriň ýaşayan jülgesi, törde garly daglar görünýär. Ullakan çynar agajy kölege salýar. Gara döw bilen Girdenek döw beýik gerşe çykyp syn edýär)

Girdenek döw – Waý, waý, ajal ýaly göni gelýär ol!

Gara döw – Gorkma! Gorkma! Adam ogly! Adam gaty gorkakdyr!

Girdenek döw – Gorkak bormy! Hanha, göni gelýär!

Gara döw – Diýmek, onuň iki gözem kördür, batyrdyr!

Girdenek döw – Garagy batyl bolsa, hasasy bordy... бүдрәди...

Gara döw – Diýmek ýa dälidir, ýa telbedir!.. Dogrudanam, gorkuzaýmasak göni gelýär-ow!

Girdenek döw – Gorkmasa näderis? Özümüz gorkmaly borusmy?

Gara döw – Gorkak golaýa gelende elhenç-elhenç arlaşarys weli, gorkup züwledip gaçar!

Girdenek döw – Eger gorkup gaçmasa näme?

Gara döw – Gorkup gaçmasa... Özümüz gaçmaly borus-da!

(Gyňyr döwem gelýär, olar ellerini agzyna tutup eýmenç arlaşýarlar. Hudaýberdi sahnanyň gyrasyna gelýär, gorkýar, emma gorkýanyny bildirmejek bolýar!)

Hudaýberdi – (özüne) Gorkma Hudaýberdi, gorkma! Senem bir çirkin arla, eger döwler gorkmasa, sen gorkmaly borsuň-da!

(Hudaýberdi eýmenç gygyryp gamçysyny şarpyldadyp uwlaýar. Döwler gorkýar.)

Hudaýberdi (Gamçysyny şarpyldadyp) Mahluklar! Derhal hatara duruň!

(Gamçynyň şarpydasından tüýleri syh-syh bolan döwler gorkusyna sandyraşyp nyzama durýar) Eý, mahluklar, men Hezreti Jahangir soltanyň permany bilen

geldim! Maňa derrende-perrendeleriň, aždahalaryň-döwleriň, iki aýakly – dört aýakly mahluklaryň arslanlaryň-ýolbarslaryň piri Hudaýberdi batyr diýýärler (horjundan düýrlengi permany çykaryp ýazýar) Ynha, hezreti soltanyň permany! Men Kap dagynyň mahluklaryny sürüp, Soltanyň dergähine eltmeli!!! Düşündiňizmi?

Gara döw – Batyr aga... (sakawlap zordan aýdýar) Biz mah-luk däl, biz döw!

Hudaýberdi – Hah-hah-ha! Haý haram mahluklar! Siz kimi aldajak bolýaňyz! Siz meni, her naharyna üç döwi iýip ýören Hudaýberdi batyry aldajak bolýaňyzmy?! Döwleriň patyşasy Seňner döwüň şahlaryny omrup, beýnisini iýen Hudaýberdi batyry aldajak bolýaňyzmy?! Siz döwleriň gerçeği Garahan döwüň boýnuny kak tovlan ýaly towlap, çişlik edip iýen Hudaýberdi gerçeği aldajak bolýaňyzmy?..

(Döwler jan edip özleriniň döwdüginini subut etjek bolýalar)

Gara döw – Alladan ant içýäris, biz döw, Hudaýberdi batyr!

Hudaýberdi – (kinaýa) Aý, ýog-a! Siz döwmi?!

Girdenek döw – Ýyldyrym ursun, biz döw!

(Ol hatara duran döwleri ýeke-ýeke synlap)

Hudaýberdi – (Gara döwe) Sen döwmi? Hah-hah-ha! (Gyňyr döwe) Senem döwmi! (Girdenek döwi görkezip gülyär) Utanman şuna-da döw diýseňiz, siz zyrrajym ýalançy borsuňyz! (Döwler göýdük, girdenek döwe döw diýmäge utanýar.)

Gara döw – Hudaýberdi batyr, ýurdumyzy ýer hopsun, biz döw!

Hudaýberdi – Ahaw, mahluklar, men döw halkyna beletdirin! Döwler raks oýnanda daglar-daşlar lertzana gelyändir. Hany, siz döw bolsaňyz, maňa raks oýnap görkeziň! (Döwler begenip böküp-böküp, oturyp-turup çaykanyşyp tans edýärler. Bu mahal Dagbaşy gelip agaja dulanyp Hudaýberdini synlap haýran galýar. Hudaýberdi gamçysyny şarpyldadyp hamala döwleriň hany ýaly)

Gyňyr döw – Indi ynandyňmy, Batyr aga?

Hudaýberdi – Dogrudanam, siz döwe meňzäp barýaňyz-ow! Siz hakyky döw bolsaňyz, güleniňizde asman-zemin çaykanyberýändir. Hany, maňa gülüşip hem görkeziň!

(Döwler ilki zoraýakdan, soňra çyny bilen gülyär, biri-birini gyjyklaşyp lah-lah gülyäler, hatda bu kudaky Dagbaşam ýylgyrýar. Olar gülüp ýadaýar)

Gara döw – Indi ynandyňmy, Batyr aga?

Hudaýberdi – Beh, siz döwe meňzäp barýaňyz-ow! Hany, maňa aglaşyp hem görkeziň. Döwler ýürekden aglanynda asman-zemin gapyşyp ahyrzaman bolýandyr.

(Döwler çynyny edip bagyryşyp, möňňürişip aglaýarlar, Gyňyr döwüň öz boluşlaryna gahary gelip ýumruklaryny düwýär)

Girdenek döw – Indi bir ynandyňmy Batyr aga?

Hudaýberdi – Beh, dogrudanam siz döw ýaly-la?.. Ýöne, ýöne döwler hakyky döwleriň gapysynda mydama kyrk gazan nahar bişip durýandyr. Hakyky döwleriň harwar-harwar hazyna-depinesi, baýlygy bolýandyr. Siziň gapyňyzda bolsa ýel turýar.

Gara döw – Weý, kyrk gulakly kyrk gazanymyz gaýnap dur-da, Batyr aga, hanha jaýymyzyň arkasynda! Ýör, hazynamyzam görkezeli!

(Gara döw dagyň kertinde edilen tegelek gapynyň gulpuny açýar, girýärler)

Dagbaşy – Anha, saňa Hudaýberdi gorkak! Pah-pah, meniň geljekki gaýyn atam döwlerе şalyk satyp dur-ow... Gidip Eýjejigimi bir begendireýin! (Gidýär)

(Sahnada gowagyň içi. Çar ýanyň altyn, göwher, dür, zümerretlerden ýanyp dur. Hudaýberdi sandyk-sandyk baýlyklary synlaýar. Döwler sandyklaryň agzyny açyp görkezýär)

Gara döw – Hazynamyzy niçik gördüň, Hudaýberdi batyr?

Hudaýberdi – Siz munça baýlygy, hazynany näme edýäňiz?

Gara döw – Aý adamlaram ýygnaýar diýip ýygnap ýörüs-dä...

Gyňyr döw – Adamlar akyly bolýar! Olar bilmän ýygnaýan dälirler!

(Dagbaşy sahnanyň öňi bilen atly-ýaragly geçip gidýär)

(Döwler gowakdan çykypdyr, olar çynaryň kölegesinde)

Gyňyr döw – Batyr aga, naharymyzy gördüň, hazynamyzy gördüň, indi biziň döwdügimize ynandyňmy?

Hudaýberdi – Ahaw, döwler, doganlar, men siziň döwdügiňize ynanmaýyn! (horjunyndan düýrlenен kagyz çykarýar) Hezreti soltanyň permany bar, eger siz döw bolsaňyz, onda men siziň hamyňyzy alyp soltanyň dergähine eltmeli! Şonuň üçinem men size başgaça at bereýin!

(Döwler hamy sypyrylyp barýan ýaly gorkýarlar)

Hudaýberdi – (Gara döwe) Seniň adyň Döwjikge döw bolsun! (Gyňyr döwe) Seniň adyň bolsa... Böwww-jikge döw bolsun! (Girdenege) Seniň adyň bolsa Jüwjükge döw bolsun!

Gyňyr döw – Hudaýberdi batyr, sen adyl, adalatly batyr bolýan bolsaň, biziň bilen güýç synanyşyp gör!

Hudaýberdi – Heý, onuň gürrüňi bormy! Men siziň piriňiz bolup, heý, güýjümi görkezmenmi?! Eger siz hakyky döw bolsaňyz, eger menden zor bolsaňyz, depip ýeriň ýagyny çykaryp bilersiňiz!

Girdenek döw – Waý, eriň ýagam barmydyr?

Hudaýberdi – Pah-pah, eriň ýagyny düzjagaz çalyp ýöne ýalap ýatmalydyr! Hany başlaň!

(Döwler sag ökjesi bilen ýer depýär, ýag çykmaýar, olar göge towsup gygyryşyp ýer depýär, Hudaýberdi pursatdan peýdalanyp dört sany ýumurtgany ýere gömýär. Döwler towsup ýer depip ýadaýar)

Gara döw – Aý, ýok, ýerde ýag ýok!

Hudaýberdi – Döwjikgeler, ýeriň ýagyny şeýdip çykarmalydyr! (Ol gygyryp böküp ýer depýär, ýumurtga ýarylyp, agy-sarysy Gara döwüň ýüzüne malçyldadýar. Hudaýberdi duz sepýär) Ýalap goýber, Döwjikge döw! (ol ýalaýar)

Gara döw – Baý-baý, süýjüje eken-ow!

(Hudaýberdi ýaňky usulda hersine bir ýumurtganyň agyny-sarysyny malçyldadýar. Iň soňkyny öz ýüzüne malçyldadýar, üçüsem duzlan ýumurtgany ýalaýarlar. Haýran galýarlar.)

Döwler – Zor gördüg-ow, seni, Hudaýberdi batyr!

Hudaýberdi – Pahahaý, döw bolaýşyňyzy! Ýeriň ýagyny çykaryp bilmediňiz, hany, daşyň suwuny bir çykaryp bilmikäňiz!

Gyňyr döw – How-how, batyr, daşda-da suw bormy?

Hudaýberdi – Onda-da ýanýan suw bardyr! Kelle ýaly daş alyp kelläňize uruň!
 (Döwler goşaýumruk ýaly çagyl alyp kellesine urup gygyryşýarlar)

Gara döw – Ahaw, bi kelläňi ýarjak ahyry!

Hudaýberdi – Döw bolsaňyz kelläňiz ýarylmaz, gatyрак uruň!
 (Döwler gaty urup, kellesini tutup uwlaşýar. Ol pursatdan peýdalanyp, çäýnek ýaly daş jürdegini çagyllaryň arasyna garýar.)

Döwler – Uwww! Beýnimizi çogdurdyk-la!

Hudaýberdi – Pahahaý, döw bolaýşyňyzy! Ynha, şeýdip urmalydyr!
 (Ol daşlaryň arasyndan daş jürdegini alyp gözünü ýumup bat bilen kellesine urýar. Daş jürdek ýarylyp, içindäki nebit önüne dökülýär. Hudaýberdi ojakdan otly kesindini alyp degirýär, nebit güpleýär. Döwler gorksa-da, suwuň ýanyp durşuna haýran galýarlar.)

Gara döw – Gudrat! Gudrat! Suw ýanyp dur!

Hudaýberdi – (pezzeryär) Maňa soltan perman berdi, men siziň çeşmäňizi otlap dagyňyzy ýumrup gitmeli, ýöne size haýpym gelýär...

Gyňyr döw – Heý, hol garly gerşiň ýanyndaky ataşly gerşiň näme diýip gije-gündiz ot sowrup durany düşnükli boldy! Dagyň astyndaky suwlar ýanýan eken!

Gara döw – Hudaýberdi batyr, sen zor ekeniň, gudrat ekeniň!

Gyňyr döw – Hudaýberdi batyr, gel ikimiz agaç hem sogrup güýç synanyşaly-la!

Girdenek döw – Aperin! Batyr aga, hany senem gudratyňy görkez!
 (Hudaýberdi horjunyndan kültem tanapyny çykaryp sahnadaky ähli agaçlaryň düýbüne sarap aýlanyp ýör, döwler geňleýär.)

Gara döw – How batyr aga, näme etjek bolýaň?!

Hudaýberdi – Ýeke-ýekeden sogrup ýörmen, baryny bir demde sogrup taşlajak bolýan.

Gara döw – Haý, Hudaýberdi batyr, bize rehimiň gelsin! Bar agaçlary sogursaň, biz duşman gelende nirde bukularys?!

Girdenek döw – Bu agaçlaryň baryny sogursaň, biz näme iýeris? Biz bu tokaýyň hozy, pissesi, injiri-nary bilen eklenip ýörüs, batyr aga! Päliňden gaýdawer!

Gara döw – (dyzyna çöküp tagzym edýär. Beýleki döwlerem) Hudaýberdi batyr, sen biziň hanymyz, sen biziň soltanymyz! Ýör, batyr aga, indi nahar iýeliň!

Hudaýberdi – Aý, ýok, özüňiz iýberin! Ojagaz naharyňyz maňa çilimteýem bolmaýar!

Gara döw – Batyr aga, sen biziň myhmanymyz! Nahary sen iýmeli!

Hudaýberdi – Ahaw, men nahara başlasam işdäm açylar, onsoň sizen bilmezlikde iýip goýbärin! Eger maňa nahar iýdirjeginiz çyn bolsa, gowagyňyza girip içinden temmeläň! Doýmasam hökman sizi iýerin!

Döwler gorka-gorka götinläp gowaga ugraýar. Çyra sönýär.

(Eýjejik çeşme başyndaky daşyň üstüne münüp, çugudyp oturyşyna gama batypdyr. Nerkes gözlerinden çykýan ýaş al ýaňagyndan syrykýar. Dagbaşy onuň göwnüni açjak bolup, çyny bilen gürrüň berýär)

Dagbaşy – Eýjejik köşeşsene! Aglamasana! Sen aglasaň meniň jiger-bagrym paralanýar! Men Hudaýberdi aganyň yzyny yzlap, algыр atymy arladyp ýedi gije-gündiz ýatman ýol geçdim, emma barybir kakaňyň yzyndan ýetmek başartmady.

Sekizinji günň öýläni men Kap dagyndan aşyp, bir jülgede düşdüm. Ol jülge döwleriň jülgesi eken. Algyr atymy tokaýda bukup, dagdan daşa dulanyp bardym döwleriň mesgenine.

Eýjejik – Senmi?

Dagbaşy – Hawa, men! Gorkdum, ýöne gorksamda bardym, sebäbi seni begendirmekden uly bagt ýok maňa! Bir görsem, seniň kakaň dürre gamçysyny şarpyldadyp, döwleri hatara duruzyp, nämedir bir zatlary gürrüň berýär. Ahyry döwler sandyk-sandyk altynlaryny – göwherlerini çykaryp kakaň önünde goýdular!.. Ertesi Hudaýberdi aga döwler bilen şerap içip, nahar iýip mes bolup, aýdym aýtdylar, raks oýnadylar. Men şol gije has golaýyna baryp diňledim. Hudaý bar, ynanaý, Hudaýberdi aga döwleriň patyşasy bolupdyr...

Eýjejik – Goýsana, sen meni köşeşdirjek bolup ýalan-ýaşryk sözläp otyrsyň!

Dagbaşy – Hudaýdan ant içýän, ýalan sözleýän bolsam şu demde garagym gapylsyn!

Eýjejik – Goý, goý, kakamy gören bolsaň ýanyna barardyň?

Dagbaşy – Menmi? Eýjejik, Eýjejik, men nädip utanman gaýyn atamyň ýanyna baraýyn!

Eýjejik – Haý ýigrenji diýse! (gülyär) Utan, uýal, men entek on alty hem ýaşamok ahryr! Seniň kakamy göreniňem ýalan, döwlere duşanyňam ýalan!

Dagbaşy – Eýjejigim, subutnamam bar! Men Hudaýberdi aganyň ýanyna bardym. Ol şu tylla ýüzügi gyzym Eýjejik jana eltip ber, men oňa wada beripdim diýdi!

(Ol lowurdap duran tylla ýüzügi Eýjejige berýär. Eýjejik ynanjagynam-ynanmajagynam bilmän dur. Dagbaşy emäý bilen ýüzügi onuň sülük barmagyna dakýar.)

Çyra söňýär.

(Sahnanyň önünde sag burçunda üç döw gürrüň edýär.)

Girdenek döw – Pah-pah, nahary dagy pil bilen eňterýär eken-ow!

Gyňyr döw – Şonça nahardan doýman eriň ýagynam alyp iýipdir...

Gara döw –Doganlar, ýuwaş boluň! Dagyň düýbünde ýatsyn, gijäniň ýarymynda baryp depesinden düýe ýaly daşlary zyňyp öldüreris, ähli odunymyzy üstüne goýup otlarys! Batyry şeýdip ýok etmelidir!

(Üçisi gidýär, sahna aýlanýar. Hudaýberdi ullakan daşlary üýşürüp adam ýatan ýaly edilýär. Üstüne ýorgan ýapyp, özem bukulmaga gidýär. Saz.)

Gijäniň ýary, üç döw üç ýerden düýe ýaly daşlary göterip «Hudaýberdiniň üstüne taşlaýar, bir salymda ol ýerde dag döreýär. Döwler odun daşap ot berýärler. Ýalyn asmana galýar, döwler heşelle kakýar...»

(Sahna aýlanýar. Guşlar saýraşýar, daň atyp gelýär. Üç döw bulgur-bulgur şerap içip mes bolýarlar.)

Gyňyr döw – Hah-hah-ha! Bolduň meniň başyma Hudaýberdi batyr! Ýatan ýeriň ýagty bolsun, Hudaýberdi batyr!

Gara döw – Dowzah odunda ýanyp kül bolduňmy gurrumsak! Boldy meniň başyma döw iýip ýören döw soltany!

Girdenek döw – Ahaw, döwler, Hudaýberdi batyryň düşek aşyndan iýeweriň!
 (Hudaýberdi arka tarapda gygyryp pallaýar. Döwleriň zähresi ýarylýar, olar gepläp bilmän sakawlaşyp durlar, ýykylyp aýagyny gujaklaýarlar)
Üçüsi – Sag-aman ýatyp turduňyzmy, beýik soltanymyz!
Hudaýberdi – Aý, ýok mazaly ýatyp bilmedim. Şemal boldumy, ýüzüme daşjagazlar degip ýatyrmady. Soňam epgek ýaly boldy! Ýurduňyz ýagşy däl eken, men indi gaýtjak!
Gara döw – Hudaýberdi batyr, hazynamyz, depinämiz seňki!
Gyňyr döw – Özümjik asmandan uçup öýüňize eltip gaýdýan!
Girdenek döw – Toý tutup ugradarys, batyr aga!

Çyra söňýär.

Sahnada apy-tupan başlap, ýyldyrym çakyp, gök gümmürdeýär. Iki döw gol bulap dur. Asmanda ak-gara bulutlaryň ýany bilen daglaryň depesinden Gara döw uçup barýar. Üstünde Hudaýberdi. Ol aşak gol bulaýar)
Gara döw – How, Hudaýberdi batyr, kyrk gulakly kyrk gazan nahar iýseň-de agramyň aşykça ýok-la!
Hudaýberdi – Hah-hah-ha! Men asmandaky tanapymdan ýapyşyp barýan. Bar agramymy salaýsam sen güwläp aşak gaýdarsyň!
Gara döw – Hany, bar agramyňy salyp gör! (Hudaýberdi hanjaryny çykaryp döwüň gerşinden basýar) Waý, waý asmandaky tanapyndan aslyşawer zaluwat, öldürdiň!
 (Sahna aýlanýar, Gara döw uçup barýar. Aşakdan çagalaryň sesi gelýär...)
Sesler – Gaçyň-eý, gara döw uçup gelýär!!!
Sesler – Serediň-eý, üstünde-de adam bar!
 (Sahnada alagaraňky, apy-tupan turýar, agaçlaryň başlary bulanyp, ýyldyrym çakyp aldygyna gök gürleýär. **Ses aňlanýar:** Gara döw gonup gelýär. Tüsse, tozan, hiç zat görnenok. Sahna ýagtylýar. Ortada ýedi sandyk baýlyk, bir ýanynda Hudaýberdi batyr, bir ýanynda gara döw. Eýjejik gapyny açyp jyklaýar)
Eýjejik – Waý, kakam! Kakam jan! Kakam jan döw münüp gelipdir!
 (Ol ylgap gelşine kakasynyň gujagyna dolýar. Soň Nurbike, beýlekiler gelip başlaýar.)
Gara döw – (tagzym kylýar) Gulluk, hezreti soltanymyz Hudaýberdi batyr!
Nurbike – Waý, kakasy!
Hudaýberdi – Keywany, toý tutuň, toý! Alty sandyk altyny obamyzyň garyp-gasaryna paýlaň!
Nurbike – (uýalýar) Ekiz oglumyz boldy!
Hudaýberdi – Dagy Hudaýberdi batyryň ýeke ogly bolsunmy? Men saňa aýtmadymmy, dünýä injek oglumyzyň rysgal-döwleti gelendir diýip.
 (Tör ýagtylýar, ol ýerde owadan agaç öz-özi üwrelip dur, döw gorka seredýär.)
Gara döw – (bir penje tüýüni ýolup berýär) Hudaýberdi batyr, eger biz gerek bolsak, bir tüýümi tütetseň, Kap dagynyň ähli döwleri seniň gullugyňa geler!

Hudaýberdi – Hoş gardaşym, gara döw! Ýurduňa sag-aman bar! Üstüňize haýsydyr bir howp abansa, Kap dagynyň depesinde ot ýakyň! Men derhal ýetip bararyn!

(Döw gidýär. Sahnanyň töri garalýar, sahna aýlanýar)

(Sahnanyň önünde gat-gat çymylganyň üstünde semiz Jomart baý goşa ýassyga tirsek urup, iki gözünem ýumup pinekläp ýatyr. Ol sahnanyň dowamynda iki gözünü açmaz. Endigi boýunça ýa sag, ýa sol gözünü açýar. Aýaly tüweleýläp girýär, ol badyny saklap bilmän sahnada bir aýlawaç edýär. Dagbaşy geýnip dur...)

Hüýrjemal – Waý, bularyň bolup ýatyşyny! Turaweriň, baraweriň, ýeteweriň, hakyňyzy alaweriň!

Ol ogluna bir okara altyn, göwher, düri görkezýär.

Dagbaşy – Näme eje, dünýä paýlaşyga düşdümü?

Hüýrjemal – Dünýä paýlaşyga düşdi! Gudamyz okara-okara göwher-dür paýlaýar! Tur, gabyr ýaly güberip ýatmada! (ärini silkeleýär)

Jomart baý – (bir gözünü açyp) Haý, hatyn, men dünýäniň paýlaşygyndan hakymy bireýýäm alandyryn!

Hüýrjemal – (ogluna) Indi näme aňalyp dursuň? Ýet gaýynataň sandyk-sandyk baýlyk paýlaýar! Eýjejik jan saňa garaşýar!

Dagbaşy – Eýjejik geregime däl, birinjiden, ol garamaýak! Ikinjiden, garyp-gasar, üçünjiden, züwwetdiniň gyzy!

Hüýrjemal – Tur, tur pinekläp ýatmada! Hudaýberdi batyr bilen guda bolaly!

Dagbaşy – Hudaýberdi gorkak, warryk, züwwetdin, züwwük!

Hüýrjemal – Waý, akmak! Hudaýberdi döwleriň soltany! Beýdip ejeňi oýnaklap dursaň Eýjejigi biri kakyp gider! Eýjejik jan-a hüýrleriň hüýri eken! Ýet ýogsam soltanyň gyzydyr, birden senden dänip oturybermesin!

Dagbaşy – Kaka, şu sapar ejemiň aýdanyny edäýiňmi?

Jomart baý – Şu sapar edäý! Ejeň üç ýylda bir akyly söz aýdýandyr!

Hüýrjemal – Waý, oglum ýeteweri, ol akmak gaýynataň Eýjejik ikiňiziň bar baýlygyňyzy paýlap gutarmanka! Waý, meniň weli oglum, öňden görüji oglum, döwleriň soltanynyň körekeni, gyzlaryň soltanynyň ýoldaşy boldy oturyberdi...

Çyra söňýär.

(Sahnanyň önünden Gara döw barýar, ýolda oňa Hile han, Pirim beg, Pyrryldak beg garaşyp dur.)

Hile han – How, döw aga, nirden gelýäň?

Gara döw – Hudaýberdi batyry öýüne getirdim?

Pirim beg – Hudaýberdi batyr diýýäniň, hol Hudaýberdi gorkakmy? (görkezýär) Hah-hah-ha! Oňa Hudaýberdi gorkak, warryk, züwwetdin, züwwük, waý, eje diýerler!

Gara döw – Goý, goý, biz oňa ýedi sandyk hazyna berip zordan aman sypdyk!

Üçüsi – Ýedi sandyk? Hudaýberdi gorkagamy? (wahahaýlap güljärler) ýör, bir sandygyny bize berseň biz hazynaňyzy yzyna alyp bermeli!

Hile han – Döw halky akmak bor diýerdiler weli, akmagyň akmagy ekeniňiz! Ýör hazynaňyzy alyp berýäs! Hudaýberdi züwwüge baýlyk berip, akmaklar!

Gara döw – Aý, ýok, siz meni aldap bir belanyň üstünden eltersiňiz! Men gorkýan!

Üçüsi – Gorkma!

Gara döw – Meni eltip, aldap gaçsaňyz näme?!

Pyrryldak beg – Heý, biz gaçarysmy? Ynha, sellämi boýnuma daňaýyn, senem gaçar öýtseň biliňe daň!

(Üçüsem sellesini çözüp başlaýar. Sahna ýagtylýar. Hudaýberdiniň aýaly gelene altyn paýlaýar. Dagbaşy bilen Eýjejik biri-birine ogryn bakýar)

Hudaýberdi – Oglumyza Döwletli Döwran diýip at dakaly, keýwany!

(Sahnanyň töwünden Gara döw gorka gelýär, üç tilki hem sellesini boýnuna daňypdyr, selläniň bir ujam Gara döwüň biline daňlypdyr.

Nurbike – Waý, haram ölmüş tilkiler gelýä...

Hudaýberdi – (gygyrýar) Ahaw, kezzap tilkiler, siziň ataňzyň maňa üç döw bergisi bar, Siňiz bar getirýäniňizem ýekeje garry döwmi?!

Gara döw – Haý, gurrumsaklar, asyl siz meni ataňzyň bergisine berjek bolduňyzmy?

(Ol döwleri süýräp gaçýar, döwler bogulýar. Sahna garaňkyraýar)

(Gara döw, Hile han, Pirim beg, Pyrryldak beg üçüsi bulutlaryň ýanyndan uçup barýar.)

Gara döw – Kezzaplar, siz meni ataňzyň bergisine berjek-dä! Men sizi öz atamyň bergisine bereýin!

Tilkiler – Jan aga, ýüpümüzden boşatma, biz saňa gul bolaly!

Nurbike – Asmana serediň, asmanda tilkiler uçup gelýär... Hah-hah-ha!

Göçgünli saz. Toý tansy başlaýar.

Perde.